

MARYJA JAKO OBLUBIENICA DUCHA ŚWIĘTEGO W NAUCZANIU JANA PAWŁA II

W dniu dzisiejszym na salę obrad sympozjum mariologicznego, poświęconego tematowi Maryja a Duch Święty, zapraszamy znanych teologów. Dzięki referatom ks. Peka, o. Napiórkowskiego i o. Bartosika pojawili się wśród nas Yves Congar, Gerard Philips i Bruno Forte. Mój czcigodny przedmówca zaprosił kolejną osobę – Jana Pawła II, niekwestionowanego chyba już klasyka mariologii współczesnej. Również ja chciałbym zatrzymać się chwilę przy jego teologicznej myśli.

Pneumatologiczną mariologię obecnego Papieża można przedstawiać na dwa sposoby: całościowo i reprezentatywnie. Pierwsza metoda polega na syntetycznym opracowaniu całości problematyki ukazującej relację Maryja – Duch Święty. Druga polega na przedstawieniu problemu owej relacji przez pryzmat jednego szczegółowego zagadnienia, w którym jak w soczewce skupia się myślenie teologiczne Biskupa Rzymu. Wybieramy wariant drugi. O. Wit przedstawił relację Maryja – Duch Święty przez pryzmat Niepokalanego Poczęcia Maryi. Ja natomiast chciałbym poddać teologicznej refleksji jeden maryjny tytuł „Oblubienica Ducha Świętego”. Dlaczego ten tytuł? Analizując papieskie nauczanie¹ często natrafiamy na to specyficzne wyrażenie². Nie trudno zauważyć, iż jest to ulubiony przez Papieża pneumatologiczno-maryjny termin, którym najczęściej się posługuje. To nie przypadek. Możemy domnie-

¹ W niniejszym opracowaniu zastosowano następujące skróty publikacji, zawierających nauczanie Jana Pawła II: **APP I** - *Anioł Pański z Papieżem Janem Pawłem II*, Libreria Editrice Vaticana 1982; **APP II** - *Anioł Pański z Papieżem Janem Pawłem II. T. II: 1 listopada 1981 - 20 października 1985*, Libreria Editrice Vaticana 1986; **APP III** - *Anioł Pański z Papieżem Janem Pawłem II. T. III: 27 października 1985 - 16 października 1988*, Libreria Editrice Vaticana 1989; **LO** - „L'Osservatore Romano”. Wydanie Polskie. 1980-; **NP I** - *Nauczanie Papieskie. T. I: 1978 (październik - grudzień)*, Poznań - Warszawa 1987; **NP II, 1** - *Nauczanie Papieskie. T. II, 1: 1979 (styczeń - czerwiec)*, Poznań 1990; **NP II, 2** - *Nauczanie Papieskie. T. II, 2: 1979 (lipiec - grudzień)*, Poznań 1992; **NP III, 1** - *Nauczanie Papieskie. T. III, 1: 1980 (styczeń - czerwiec)*, Poznań Warszawa 1985; **NP III, 2** - *Nauczanie Papieskie. T. III, 2: 1980 (lipiec - grudzień)*, Poznań - Warszawa 1986; **NP IV, 1** - *Nauczanie Papieskie. T. IV, 1: 1981 (styczeń - czerwiec)*, Poznań 1989; **NP IV, 2** - *Nauczanie Papieskie. T. IV, 2: 1981 (lipiec - grudzień)*, Poznań 1989; **RM** - *Encyklika Redemptoris Mater Ojca Świętego Jana Pawła II o Błogosławionej Maryi Dziewicy w życiu Pielgrzymującego Kościoła*, Libreria Editrice Vaticana 1987; **WWD** - *Wierzę w Ducha Świętego Pana i Ożywiciela*, Libreria Editrice Vaticana 1992. Inne skróty za *Encyklopedia Katolicka. Wykaz skrótów*, Lublin 1993.

² Między innymi: *Bogactwo żywej wiary w sercu Kościoła. Do sióstr zakonnych. Piątek, 10 listopada 1978*, NP I, s. 59; *Msza św. w języku francuskim dla Radia Watykańskiego. W Kaplicy Sykstyńskiej. Sobota, 10 lutego 1979*, NP II, 1, s. 150; *Akt oddania Matce Bożej. Jasna Góra - 4 czerwca 1979*, NP II, 1, s. 619; *Kościół jako znak zbawczej woli Bożej. Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. koncelebrowanej z nowymi kardynałami - 1 lipca 1979*, NP II, 2, s. 3; *Maryja znak nadziei dla wszystkich pokoleń. W Sanktuarium Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Waszyngtonie - 7 października*

mywać, iż jego teologiczna analiza pomoże nam poznać [zobrazuje nam, naświetli nam] stanowisko Jana Pawła II w kwestii relacji Maryja – Duch Święty.

Każda teologiczna refleksja winna ukazywać genezę zagadnienia. Stąd też uzasadnionym się wydaje, najpierw krótkie przypomnienie historii tytułu „Oblubienica Ducha Świętego” (I). Dopiero później zostanie postawione pytanie, o treść jaka jest zawarta w tej poetyckiej formule (II). Aby zasadnie odpowiedzieć na powyższe pytanie należy zastosować odpowiednią metodę badawczą. Według O. Napiórkowskiego do istoty metody teologicznej należy rozważanie przedmiotu w świetle Słowa Bożego³. Wydaje się, iż kluczem do właściwego zrozumienia tej maryjnej formuły jest wydobycie sensu literalnego i teologicznego samego słowa „Oblubienica”. Nie sposób dobrze zrealizować to zadanie bez odwołania się do jego znaczenia biblijnego⁴. Dopiero na tak przygotowaną „siatkę” zostanie nałożone nauczanie Jana Pawła II.

1979, NP II, 2, s. 336; *W Maryi rozpoczyna się historyczna misja Syna w Duchu Świętym. Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. w Pompei - 21 października 1979*, NP II, 2, s. 405; *Bądźcie szczęśliwi i dumni, że jesteście kapłanami. Do księży Paryża w Notre-Dame. Piątek, 30 maja 1980*, NP III, 1, s. 676; *Nabożeństwo ludu do Maryi podstawą ewangelizacji. Homilia na Mszy św. w Belem. Wtorek, 8 lipca 1980*, NP III, 2, s. 109; *Właściwy sens przykazania „nie cudzołóż”. Audycja Generalna. Środa, 13 sierpnia 1980. Do młodzieży*, NP III, 2, s. 217; *Źródło nadziei na życie wieczne. Homilia na uroczystość Wniebowzięcia. Piątek, 15 sierpnia 1980*, NP III, 2 s. 221; *Słowo Boże niech będzie Waszym życiem. Do grupy kapłanów ze Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Czwartek, 11 grudnia 1980*, NP III, 2, s. 822; *Całą rodzinę ludzką Tobie, Matko, zawierzamy. Przemówienie radiowe podczas uroczystości w bazylice Matki Boskiej Większej. Niedziela, 7 czerwca 1981*, NP IV, 1 s. 599; *Bądź pozdrowiona Maryjo! Watykan, 15 sierpnia 1981*, APP I, s. 399; *Akt zawierzenia. Modlitwa przed ołtarzem „Salus Populi Romani” w Bazylice Matki Boskiej Większej. Wtorek, 8 grudnia 1981*, NP IV, 2, s. 397; *Modlitwa do Matki Bożej. Modlitwa w kaplicy sanktuarium w Einsiedeln - 15 VI 1984*, w: *Jan Paweł II w Austrii 10 IX 1983 - 13 IX 1983 i Szwajcarii 12 VI 1984 - 15 VI 1984 15 VI 1982. Przemówienia i homilie*, Warszawa 1988, s. 236; *Otwarcie na Ducha Świętego. Sion, 17 czerwca 1984*, APP II, s. 317; *Królestwo Boże w nas. Castel Gandolfo, 22 lipca 1984*, APP II, s. 325; *Matka przywróconego ludu. 8 XII [1984] - Msza św. w Bazylice Santa Maria Maggiore*, LO 5(1984) nr 11-12 s. 22; *„Alborada” brzask, który zapowiada dzień. 31 stycznia [1985] - Guayaquil. Msza św. w sanktuarium Alborada*, LO 6(1985) nr 2 s. 19; *Duch Święty oświeca i ożywia. Watykan, 1 czerwca 1986*, APP II, s. 90; *Człowiek uczy się miłości w rodzinie. Watykan, 21 grudnia 1986*, APP III, s. 166; *RM, 26; Modlitwa na rok Maryjny*, LO 8(1987), nr 7 s. 1; *Razem z niewiastami, Maryją, Matką Jezusa. 28 VI [1989 - Aud. gen.]*, LO 10(1989) nr 5-6 s. 10; *U stóp Maryi z Cavadonga składam wizję Europy bez granic. 21 VIII [1989] - Sanktuarium w Cavadonga. Homilia podczas Mszy*, LO 10(1989) nr 8 s. 24; *Duch Święty i Maryja: Model związku oblubieńczego między Bogiem i ludźmi. [2 maja 1990 - Aud. gen.]*, WWD, s. 188; *Duch Święty we wzajemnym odniesieniu Jezusa i Maryi. [4 lipca 1990 - Aud. gen.]*, WWD, s. 209; *Jest z wami Maryja. Homilia wygłoszona podczas Mszy św. odprawianej na Jasnej Górze. 15 sierpnia [1991] - czwartek. Częstochowa*, LO 12(1991) nr 8 s. 27; *Synody są czasem wsłuchiwanie się w głos Ducha. Homilia wygłoszona podczas Mszy św. na Piazza d'Armi. 24 maja [1992] - Kapua*, LO 13(1992), nr 7, s. 26; *Wielkie bogactwo Kościoła. 2 X [1994] - homilia Ojca Świętego na rozpoczęcie Synodu*, LO 16(1995) nr 1 s. 13; *Maryja w perspektywie trynitarniej. 10 stycznia [1996 - Aud. gen.]*, LO 17(1996) nr 3 s. 42; *Bóg Ją wybrał i wywyższył ponad wszystko. 8 XII [1997] - Rozważanie w bazylice Matki Boskiej Większej*, LO 18(1997) nr 2 s. 13; *Maryja - najznakomitszy członek Kościoła. 30 lipca [1997 - Aud. gen.]*, LO 18(1997) nr 10 s. 43.

³ S. C. Napiórkowski, *Jak uprawiać teologię*, Wrocław 1994, s. 59.

⁴ W. Siwak, *Maryja - Oblubienica Ducha Świętego. Wprowadzenie do teologii tytułu*, „Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej” 4 (1997) nr 4, s. 42-44.

HISTORIA TYTUŁU „MARYJA-OBLUBIENICA DUCHA ŚWIĘTEGO”

Na wstępie trzeba zaznaczyć, że sformułowanie „Oblubienica Ducha Świętego” posiada starożytny rodowód, z tym, że bardzo trudno jest dzisiaj ustalić, kto pierwszy użył tego tytułu w stosunku do Matki Bożej. Przybliżony sens tego wyrażenia można znaleźć u Pseudo-Metodego z Olimpu (V w.)⁵. Niektórzy przypisują pierwszeństwo użycia tego sformułowania Pseudo-Ildefonsowi w dziele *Sermo VI. De Assumptione Beatae Mariae Sextus*⁶. Laurentin twierdzi, iż jest to jednak późniejszy apokryf datowany na IX – XI w., a nadto sam tytuł tam się nie znajduje. Według niego, Pseudo-Ildefons mówi jedynie, że Maryja sanktuarium Ducha, była „dealbata” – czyli wybielona przez Ducha Świętego, i że Bóg (nie Duch Święty) wybrał Ją na oblubienicę⁷. Trudno się jednak w zupełności zgodzić z ostatnią tezą Laurentina, gdyż w utworze tym znajdujemy również zdanie, w którym Pseudo-Ildefons w „usta” Ducha Świętego wkłada fragment Pnp 4, 8: „Przyjdź z Libanu, oblubienico moja”. Można oczywiście oponować, gdyż techniczny termin „Sponsa Spiritus Sancti”, w dosłownym brzmieniu, rzeczywiście tu się nie pojawia, ale niewątpliwie Duch Święty „nazywa” Maryję swoją oblubienicą⁸. Dosłowne sformułowanie określające Maryję „Oblubienicą Ducha Świętego” możemy znaleźć w innym dziele przypisywanym św. Ildefonsowi: *Libellus de corona Virginis*⁹, jednak jest to anonim jeszcze późniejszy, datowany na XII wiek¹⁰. Gdy przyjmiemy, że wzmiankowane ostatnie dwa świadectwa są późniejszymi apokryfami, to niekwestionowanym posiadaczem palmy pierwszeństwa (według wielu znawców problematyki) w użyciu tytułu „Oblubienica Ducha Świętego”, w odniesieniu do Maryi, jest Cosma, opiekun ubrań Leona VI Mądrego, stąd zwany „Vestitorem”. W *Sermo in ss. Joachimum et Annam Gloriosis Dei Genitricis Mariae Parentes* (o ile jest jego autorstwa) znajdujemy zdanie: „Joachim człowiek pragnień Ducha (...) ogarniony pragnieniem dziecka, zrodził oblubienicę Ducha Świętego”¹¹. Autor tego utworu, żyjący między 750 a 850 r., byłby więc naj-

⁵ W *Sermo de Simeone et Anna, quo die Dominico in templo occurrerunt; ac de sancta Deipara. III* znajduje się wyrażenie: „πνεύματο? ἀγίου προημφεύσαντο? i paralelne łac.: „Spiritu Sancto eam sibi iam ante desponsante” PG 18, 353

⁶ PL 96, 266; zob. K. Wittkemper, *Braut. IV Dogmatik*, w: R. Bäumer, L. Scheffczyk (red.), *Merienlexikon*, t. 1, Eos Verlag Erzabtei St. Ottilien 1988, s. 569.

⁷ R. Laurentin, *Dieu Seul est ma Tendresse. Rene Laurentin présente L. M. Grignon de Montfort. Le Secret de Marie. Sa vie - son expérience spirituelle - sa théologie son actualité*, Paris 1984², s. 183.

⁸ „Nec diu haec Sancta Sacratissima Virgo post Domini ascensionem in terris potuit remanere, quam desiderabant angeli, coelum etiam et ipsum de ejus ascensione quaerebatur; atque ideo Spiritus sanctus invitabat dicens [podkr. moje WS]: *columba mea, immaculata mea; jam enim hiem transiit, imber abiit et recessit* (Cant II, 10, 11). Quodque ardentissime vellet assumere, ostendit crebra ingemitatione inquis: *Veni de Libano, sponsa mea* [podkr. moje W. S.]; *veni de Libano, veni* (Cant IV, 8)”. PL 96, s. 266.

⁹ „Et merito quidem, cum sis mater Dei, regina mundi, coelorum imperatrix, sponsa Spiritus sancti” [podkr. moje W. S.]. PL 96, s. 289.

¹⁰ K. Wittkemper, *Braut*, s. 569.

¹¹ PG 106, s. 1005.

starszym świadkiem tytułu. Wyrażenie „Oblubienica Ducha Świętego” nie znalazło większego echa na Wschodzie¹².

Wnikliwe badania o Oktawiana a Riedena upoważniają do twierdzenia, iż na Zachodzie pierwszym, który posłużył się poetycką formułą „Sponsa Spiritus Sancti” był św. Franciszek z Asyżu (†1226)¹³. W *Antyfonie z Oficjum o Męce Pańskiej* tegoż autora znajdujemy fragment, który w polskim przekładzie brzmi następująco: „Święta Maryjo, Dziewico, wśród niewiast na świecie nie urodziła się podobna Tobie, Córkę i Służebnicę najwyższego Króla, Ojca niebieskiego, Matko najświętszego Pana naszego Jezusa Chrystusa, Oblubienico Ducha Świętego”¹⁴. Maryjna formuła „Oblubienica Ducha Świętego” znalazła swoje odzwierciedlenie w literaturze pobożnościowej (św. Grignon de Montfort¹⁵, św. Maksymilian Maria Kolbe¹⁶), jak również w *Magisterium Ecclesiae*¹⁷.

¹² R. Laurentin, *Dieu Seul est ma Tendresse*, s. 183.

¹³ O. a Rieden, *De Seraphici Patris Francisci habitudine erga beatissima Virginem Mariam, w: Regina Immaculata*, Roma 1955, s. 39-40.

¹⁴ *Antyfona z „Oficjum o Męce Pańskiej*, w: *Teksty o Matce Bożej*, red. S. C. Napiórkowski, t. V, Niepokalanów 1992 s. 13). Przed świętym Franciszkiem znajdujemy sformułowania zbliżone do wyrażenia „Oblubienica Ducha Świętego” u dwóch pisarzy cysterskich: Amadeusza z Lozanny (†1150) w *Homilia II. De justificatione vel ornatu Mariae Virginis* (PL 188, 1309); *Homilia III. De Incarnatione Christi et virginis conceptione de Spiritu Sancto* (PL 188, 1318). i Mikołaja z Clairvaux (†1151): „Virgo Dei Filio singulariter consecrata, specialiter sancto conjugata Spiritui” w *Sermo XL. In Assumptione Beatissimae Mariae Virginis*, pośród Kazań Piotra Damianiego (PL 144, 719) (Zob. P. Anzulewicz, *Matka Boża w życiu św. Franciszka*, „Summarium” 11-12(1982-1983), s. 65). Inni warczi wzmiankowania to: Gottfried z Vendôme OSB (†1132) *Sermo VIII. In omni festivitate B. Mariae Matris Domini* (PL 157, 267) i Konrad z Saksonii OFM (†1279) *Speculum BMV (Bibliotheca Franciscana Ascetica Medii Aevi*, t. II, red. L. Schmitz, Quaracchi 1904, 132). Wydaje się, iż uzasadnionym jest, aby na Zachodzie, palmę pierwszeństwa i zasługę spopularyzowania przyznać św. Franciszkowi z Asyżu. Na temat nauki maryjnej św. Franciszka zob.: P. Anzulewicz, art. cyt., s. 57-68; S. C. Napiórkowski, *Matka Boska Franciszkańska*, „Studia Franciszkańskie” 4(1991), s. 129-143; W. Siwak, *O Maryi i franciszkańskiej maryjności w świetle pism św. Franciszka z Asyżu*, „Zwiastowanie” 4(1995) nr 4, s. 76-81.

¹⁵ *Traktat o prawdziwym nabożeństwie do Najświętszej Maryi Panny*, (par. 4, 5, 20, 25, 34, 36, 49, 152, 164, 213, 217, 269), Warszawa 1986; *Modlitwa poranna do Matki Bożej św. Ludwika de Montfort*, w: *Traktat o prawdziwym nabożeństwie...*, s. 170.

¹⁶ *Odpowiedź na trudności* (27 VI 1936)), w: *Konferencje Świętego Maksymiliana Marii Kolbego*, Niepokalanów 1990, s. 69; *Oddanie się Niepokalanej* (1936), w: *Konferencje...*, s. 101; *Calkowite i bezgraniczne oddanie się Niepokalanej* (20 VI 1937) w: *Konferencje...*, s. 143; *Kim jest Niepokalana i jak ją lepiej poznać* (25 IX 1937), w: *Konferencje...*, s. 169; *Korzyści całkowitego oddania się Niepokalanej* (3 VII 1938), w: *Konferencje...*, s. 290; *Kim jest Niepokalana* (26 XI 1938a), w: *Konferencje...*, s. 312; *O życiu wewnętrznym* (21 IX 1940), w: *Konferencje*, s. 395; *Miłość dziecięca ku Niepokalanej jest naszym celem* (5 II 1941)), w: *Konferencje...*, s. 428; *Niepokalana a Trójca Święta* (ostatnie kazanie Ojca Kolbego w Oświęcimiu w lipcowe popołudnie 1940, odtworzył z pamięci ks. Konrad Szweđa w 1947 r.), w: *Konferencje...*, s. 436.

¹⁷ Leon XIII nazywa Maryję w zakończeniu Encykliki *Divinum illud munus* (1897) „Niepokalaną Oblubienicą Ducha Świętego”. Acta Leonis XIII, t. 17, Roma 1898, s. 148; Pius XII wychwala Ją jako „uprzywilejowaną Oblubienicę Ducha Świętego” (1946) AAS 38:1946, 266; Paweł VI obdarza Maryję tym tytułem w adhortacji apostołskiej *Gaudete in Domino* (9 V 1975) AAS 67:1975, 304. Sobór Watykański II w swoich dokumentach nie posłużył się tym tytułem, jak również nie znajdujemy go w najnowszym oficjalnym *Katechizmie Kościoła Katolickiego*. Na temat relacji Maryja a Ducha Święty w

TREŚĆ FORMUŁY „MARYJA-OBLUBIENICA DUCHA ŚWIĘTEGO”

Przyglądając się dokładnie formule „Maryja – Oblubienica Ducha Świętego” uważamy bardzo pokąźny ładunek treści teologicznej w niej zawartej. Znaczenie owej formuły można przedstawić w czterech tezach.

Ducha Świętego i Maryję łączy głęboka miłość

Podstawowym terminem, jakim Biblia posługuje się na wyrażenie tej rzeczywistości, którą tłumaczymy w przekładach na języki narodowe jako „Oblubienica”, jest hebrajskie słowo: קָלָהּ (kállah). Słowo to ma szerokie pole semantyczne. Może oznaczać *narzeczoną*, zwłaszcza w kontekście niedalekiego zamążpójścia lub samych zaślubin (Iz 49, 18; 61, 10; Jr 2, 32; 7, 34; 25, 10; 33, 11; Jl 2, 16); *synową* (Rdz 11, 31; 38, 11. 16. 24; Kpł 18, 15; 20, 12; Ez 22, 11; Oz 4, 13); jak też *młodą żonę* (2Sm 17, 3)¹⁸. Podobnie grecki termin νύμφη (nymfe) znaczy: *narzeczona, panna młoda* (Mt 25, 1; J 3, 29; Ap 18, 23; 22, 17); *żona* (Ap 21, 2. 9); również *synowa* (Mt 10, 45; Łk 12, 53)¹⁹. Słowo „Oblubienica” jest więc ściśle związane z instytucją narzeczeństwa i małżeństwa. Oznacza ono wybrankę serca, którą połączyło lub w niedługim czasie połączy z ukochanym przymierze małżeńskie.

Nazwa „Oblubienica” nie jest jednak tylko prawnie – technicznym wyrażeniem instytucji małżeńskiej. Biblia posługuje się pojęciem „oblubieńczości” w celu ukazania prawd o wiele głębszych, niż ich znaczenie literalne. Sam Bóg określa siebie mianem „Oblubienca” (Iz 54, 5). Bóg jest Oblubieńcem swego ludu. Prorok Ozeasz jest piewcą miłości Boga do Izraela, który okazuje się niewierną oblubienicą, darzoną wielką miłością przez Boga (Oz 1-3). Mimo niewierności Oblubienicy, Bóg nie przestaje kochać i chce sprowadzić wiarołomną żonę z błędnej drogi. Do tej miłości będzie należało ostatnie słowo. Jeremiasz również posługuje się symboliką oblubieńczą na wyrażenie odwiecznej miłości Boga do swego ludu (Jr 2, 2; 31, 3). U Izajasza znajdujemy chyba najsilniejsze akcenty, pokazujące miłość Boga ku Jeruzalem: „Nie wstydz się bo już nie doznasz pohańbienia...Bo małżonkiem ci jest twój Stworzyciel” (Iz 54, 4-5). W refleksji mędrców symbolika małżeńska zostaje całkowicie przeduchowiona; zjednoczenie z Bogiem (przez mądrość) ma tu charakter wybitnie osobisty i wewnętrzny²⁰.

najnowszym Katechizmie zob. S. Gręś, *Maryja a Duch Święty w Katechizmie Kościoła Katolickiego*, w: *Maryja w Katechizmie Kościoła Katolickiego. Materiały z sympozjum zorganizowanego przez dominikańskie Kolegium Filozoficzno-Teologiczne w Krakowie, w dniach 6-7 października 1995*, red. S. C. Napiórkowski, B. Kochaniewicz, Kraków 1996, s. 57-67.

¹⁸ L. Koehler, W. Baumgartner, *Hebräisches und Aramäisches Lexikon zum Alten Testament*, Bd. II, Leiden 1974, s. 455.

¹⁹ R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu. Wydanie z pełną lokalizacją greckich haseł, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych*, Warszawa 1995, s. 413.

²⁰ M. F. Lacan, *Oblubieniec-Oblubienica*, w: *Słownik teologii biblijnej*, red. X. L. Dufour, Poznań-Warszawa 1985, s. 586-588.

Słowo „Oblubienica” ściśle związane z rzeczywistością narzeczeństwa i małżeństwa, czyli zinstytucjonalizowaną formą miłości, pozwala odczytać formułę „Maryja – Oblubienica Ducha Świętego” jako wyraz miłości, która charakteryzuje Ducha Świętego, Maryję i dzieła Boże²¹, jako wyraz miłości, którą została obdarzona Maryja przez Ducha Świętego: „Duch Święty umiłował Cię, jako swoją mistyczną Oblubienicę”²². Papież określa Oblubienicę Ducha Świętego jako najczystsza i najczulszą²³. Najodpowiedniejszym słowem na wyrażenie relacji zachodzącej między Maryją a Duchem Świętym jest „miłość”²⁴.

Do takiego wniosku upoważnia używanie przez Papieża wyrażenia „Oblubienica Ducha Świętego” w kontekście mówienia o miłości. Warto przytoczyć kilka charakterystycznych wypowiedzi. Przemawiając do sióstr klauzurowych wskazuje, że wybrały klasztor wiedzione miłością do „Boskiego Oblubieńca” i kończy słowami: „Polecam was Maryi – Oblubienicy Ducha Świętego, Matce najpiękniejszej miłości”²⁵. Słów o podobnym znaczeniu użył Papież przemawiając do sióstr zakonnych na Jasnej Górze w czasie pierwszej pielgrzymki do Polski: „Jesteście oblubienicami Ducha Świętego! Waszym powołaniem jest Miłość. Przybliżać, uobecniać ją zwłaszcza tam, gdzie jej brak”²⁶. Termin Oblubienica Ducha Świętego występuje w kontekście zakonnej konsekracji, jako dziewiczego poświęcenia się Oblubieńcowi²⁷ oraz w kontekście konsekracji kapłańskiej²⁸. W czasie jednej z homilii, wygłoszonej do nowomianowanych kardynałów, Ojciec św. mówił o Kościele, który jest owocem niezgłębionej miłości Boga w sercu Syna. Tenże Kościół jest celem ich miłości. Nowowybrani kardynałowie, poślubili Kościół, czego znakiem jest pierścień. W tym kontekście wypowiedział słowa: „Tej miłości życzę wam i jednocześnie całemu Ludowi Bożemu, który jest w Rzymie i na świecie. Składam moje życzenia w ręce Matki Kościoła, Oblubienicy Ducha Świętego”²⁹. Maryję jako „Oblubienicę Ducha Świętego” wskazuje Papież jako wzór miłości w rodzinach: „Oblubienico Ducha Świętego – Matko Chrystusa – ucz nas nieustannie w rodzinach naszych tej miłości, której gdzie indziej człowiek nie zdoła się nauczyć, jak tylko w rodzinie: miłości rodziców

²¹ R. Laurentin, *Dieu Seul est ma Tendresse*, s. 183.

²² Jan Paweł II, *Modlitwa na rok Maryjny*, LO 8(1987), nr 7 s. 1.

²³ *W Maryi rozpoczyna się historyczna misja Syna w Duchu Świętym. Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. w Pompei. 21 października 1979*, NP II, 2, s. 406.

²⁴ D. Kaliński, *Maryja i Duch Święty*, „Zeszyty Odnowy w Duchu Świętym”, nr 15, s. 18.

²⁵ *Bogactwo żywej wiary w sercu Kościoła. Do sióstr zakonnych. Piątek, 10 listopada 1978*, NP I, s. 59.

²⁶ *Powołanie zakonne żywym znakiem „przyszłego wieku”*. *Do sióstr zakonnych - 5 czerwca 1979*, NP II, 1 s. 633.

²⁷ *Wielkie bogactwo Kościoła. 2 X [1994] - homilia Ojca Świętego na rozpoczęcie Synodu*, LO 16 (1995) nr 1, s. 13.

²⁸ „Niech Maryja, Oblubienica Ducha Świętego i Matka Kapłanów, umacnia każdego z was w waszej służbie słowu i w waszej kapłańskiej konsekracji Jezusowi Chrystusowi”. *Słowo Boże niech będzie Waszym życiem. Do grupy kapłanów ze Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Czwartek, 11 grudnia 1980*, NP III, 2, s. 822.

²⁹ *Kościół jako znak zbawczej woli Bożej. Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. koncelebrowanej z nowymi kardynałami - 1 lipca 1979*, NP II, 2, s. 3.

do dzieci, miłości dzieci do rodziców, miłości małżeńskiej i rodzicielskiej, miłości wiernej, pokornej, cierplivej i ofiarnej. Bóg jest Miłością! Oblubienico Ducha Świętego! Prowadź nas zawsze, prowadź wszystkie rodziny do tego niewyczerpanego źródła miłości”³⁰.

Jan Paweł II ukazuje również, iż Duch Święty jest „Tym, który w relacji trynitarniej wyraża w swojej osobie oblubieńczą miłość Boga, miłość «wieczną». W tym momencie [Zwiastowania] jest On w szczególny sposób Bogiem-Oblubieńcem. [...] W tych Boskich zaślubinach z ludzkością Maryja odpowiada na zwiastowanie anielskie z miłością oblubienicy. [...] Tylko ta doskonała oblubieńcza miłość, głęboko zakorzeniona w pełnym poddaniu się Bogu w dziewictwie, mogła sprawić, że Maryja w tajemnicy Wcielenia stała się Matką Bożą w sposób świadomy i wolny”³¹.

Powyższe wypowiedzi pozwalają postawić tezę: Maryja jest szczególnie umiłowana przez Ducha Świętego, obdarzona Jego najgłębszą miłością i odpowiadająca na miłość „Oblubieńca” swoją czystą oblubieńczą miłością.

W tym miejscu warto uczynić pewne zastrzeżenie. Biorąc pod uwagę literalne znaczenie słowa „Oblubienica”, obciążone kontekstualnością małżeństwa³², powstaje niebezpieczeństwo kojarzenia omawianego terminu z hierogamią, czyli małżeństwem i spółkowaniem bogów pogańskich z istotami ludzkimi. Idea oblubieńczych związków (płciowych) pomiędzy boskim oblubieńcem a ziemską oblubienicą pojawia się w wielu starożytnych kulturach³³. Ewangelisci stanowczo się od tego odcinają. W przypadku oblubieńczej relacji Ducha Świętego i Maryi nie chodzi o małżeństwo. Duch Święty nie jest partnerem w małżeństwie. Jego relacja oblubieńcza w stosunku do Maryi, która przecież miała ziemskiego oblubienca – Józefa, należy do zupełnie innego porządku. Jan Paweł II wyraźnie to stwierdza w jednej z katechez śródowych: „W tajemnicy Wcielenia, w ludzkim poczęciu Syna Bożego, Duch Święty zachowuje Boską transcendencję. (...) Oblubieńcza miłość Boga jest całkowicie duchowa i nadprzyrodzona”³⁴.

Maryja czynnie uczestniczy w zawarciu Nowego Przymierza

Drugi ważny temat związany z teologią symboliki oblubieńczej, to temat Przymierza. Według Jana Pawła II w wydarzeniu zwiastowania zawiera się wzór osobistego związku między Bogiem i człowiekiem³⁵. W Starym Testamencie związek ten

³⁰ *Człowiek uczy się miłości w rodzinie. Watykan, 21 grudnia 1986, APP III, s. 166.*

³¹ *Duch Święty i Maryja: Model związku oblubieńczego między Bogiem i ludźmi, s. 187-188.*

³² Łacińskie *Sponsa* - narzeczona, oblubienica, panna młoda; polskie *oblubienica* - wzniosłe o narzeczonej; niemieckie *Braut* - narzeczona, panna młoda (w dzień ślubu).

³³ Egipski bóg Amon, przyjąwszy postać króla, zstępuje do królowej, aby z nią współżyć. Władcy babilońscy, będąc kapłanami Asztarte uważali się za jej oblubieńców. Różne greckie prorokinie zawdzięczały charyzmat jasnowidzenia zjednoczeniu miłosnemu z określonym bóstwem. W wielu starożytnych misteriach przygotowywano specjalne oblubieńcze łoże, na którym mistyczny łączący się duchowo z jakimś bóstwem. Zob. M. Lurker, *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, Poznań 1989, s. 138.

³⁴ *Duch Święty i Maryja: Model związku oblubieńczego między Bogiem i ludźmi, s. 187-188.*

³⁵ Tamże, s. 186; *Duch Święty i Maryja: wzór osobistego związku Boga i człowieka. [18 IV 1990 - Aud. gen.], WWD s. 185.*

rodzi się na gruncie Przymierza, które w tekstach prorockich jest ukazywane poprzez symbolikę zaślubin. Przymierze jest w nich ukazywane jako zaślubiny między Bogiem a ludzkością³⁶. Teksty te znalazły swoje prawdziwe spełnienie w tajemnicy Wcielenia. Wcielenie staje się momentem zawarcia nowego Przymierza, które Papież określa mianem „zaślubin Boga z człowiekiem, Bóstwa z człowieczeństwem”³⁷. Współczesna egzegeza biblijna w opisie zwiastowania dostrzega wiele motywów Przymierza zawartego na Synaju³⁸. W tym kontekście moment Wcielenia byłby momentem zawarcia nowego Przymierza, traktowanego jako zaślubiny Boga z człowiekiem. Maryja Oblubienica wypowiada swoje „tak” wobec Boskiego Oblubieńca. Do takiego odczytania tytułu „Oblubienica Ducha Świętego” upoważnia wypowiedź Jana Pawła II, gdzie Ducha Świętego obdarza mianem „Boskiego Oblubieńca”³⁹, a moment Zwiastowania boskimi zaślubinami Boga z ludzkością: „W tych Boskich zaślubinach z ludzkością Maryja odpowiada na zwiastowanie anielskie z miłością oblubienicy, która potrafi przyjąć Boski wybór i dostosować się doń w sposób doskonały. To dlatego, zwłaszcza od czasów św. Franciszka z Asyżu, Kościół nazywa Ją «Oblubienicą Ducha Świętego»”⁴⁰. Ona jako „Oblubienica Ducha Świętego” była tą, która występowała w imieniu Ludu Nowego Przymierza: „Ona jest także ową dziewicą-małżonką, której dane jest począć i wydać na świat Syna Bożego: najszczególniejszy owoc oblubieńczej miłości Boga do ludzkości, reprezentowanej i zamkniętej niejako w osobie Maryi”⁴¹. Przez to Maryja jest, jak zauważa Papież, „pierwowzorem i modelem Nowego Przymierza jako oblubieńczego związku Ducha Świętego z każdym człowiekiem i z całą ludzkością”⁴².

Tytuł „Oblubienica Ducha Świętego” zawierałby więc prawdę o Maryi, wypowiadającej swoje *fiat loco totius humanae naturae*, czyli w imieniu całej ludzkiej natury. Na potwierdzenie takiego rozumienia tytułu można przytoczyć teksty Jana Pawła II, które wyraźnie łączą moment Wcielenia i *fiat*, z momentem stania się Maryi „Oblubienicą Ducha Świętego”⁴³. W encyklice *Redemptoris Mater* Papież pisze, iż Maryja jest prawzorem Kościoła jako oblubienicy i matki przez to, że wypowiedziała „pierwsze *fiat* Nowego Przymierza”⁴⁴.

Interpretowanie tytułu „Maryja – Oblubienica Ducha Świętego” w sensie wypowiedzenia przez Matkę Pana „tak” w imieniu ludzkości prowokuje do dyskusji, bo-

³⁶ Zob. H. Gross, *Brautsymbolik, biblische. I. Altes Testament*, w: *Lexikon für Theologie und Kirche*, hrsg. M. Buchberger, Bd. II, Freiburg 1958, kol. 660.

³⁷ *Duch Święty i Maryja: Model związku oblubieńczego między Bogiem i ludźmi*, s. 186-187.

³⁸ Por. A. Serra, *L'Annunciazione e Maria (Lc 1, 26-38). Un formulario di Alleanza?*, „Parole di Vita” 25(1980) nr 3, s. 164-171.

³⁹ *Duch Święty i Maryja: Model związku oblubieńczego między Bogiem i ludźmi*, s. 187.

⁴⁰ Tamże, s. 188.

⁴¹ Tamże, s. 187.

⁴² Tamże, s. 188.

⁴³ „Dlatego, że byłaś zdolna powiedzieć *fiat* stałaś się Oblubienicą Ducha Świętego i Matką Syna Bożego”. *Nabożeństwo ludu do Maryi podstawą ewangelizacji. Homilia na Mszy św. w Belem. Wtorek, 8 lipca 1980, NP III, 2, s. 109.*

⁴⁴ R M 1.

wiem logiczny związek jednego z drugim nie jest ewidentny. Autor niniejszego wystąpienia nie przedkłada tej interpretacji jako w pełni uzasadnionej, ale jako funkcjonującą i godną uwagi.

Między Duchem Świętym a Maryją istnieje wyjątkowo głęboka jedność

W ujęciu teologii Nowego Testamentu symbolika oblubieńcza przybliży przede wszystkim tajemnicę najgłębszego zjednoczenia Chrystusa z Kościołem (Ef 5, 21-32)⁴⁵. Nowotestamentalne ujęcie symboliki oblubieńczej jako wzoru najgłębszej jedności, upoważnia do zrozumienia tego tytułu jako wyrazu głębokiej, nierozzerwalnej i doskonałej jedności między Maryją i Duchem Świętym, oczywiście bez zmieszania⁴⁶. Określenie Maryi jako „Oblubienicy Ducha Świętego” można odczytać jako podkreślenie specjalnej i jedynej więzi, łączącej Dziewicę z Nazaretu z Duchem Świętym; więzi, która w duchowy i mistyczny sposób ściśle jednoczy Matkę Słowa z Trzecią Osobą Trójcy Świętej⁴⁷.

⁴⁵ F. Mussner, *Brautsymbolik, biblische. 2. Neues Testament*, w: *Lexikon für Theologie und Kirche*, hrsg. M. Buchberger, Bd. II, Freiburg 1958, kol. 661-662.

⁴⁶ R. Laurentin, *Dieu Seul est ma Tendresse*, s. 182.

⁴⁷ Ta więź sprawia, że Grignon de Montfort, piewca „Oblubienicy Ducha Świętego”, nazywa Ją: „Oblubienicą wierną” (*Traktat o prawdziwym nabożeństwie...*, par. 5, 25, 34, 36, 269), „najwierniejszą” (tamże, par. 4), „nierozłączną” (tamże, par. 20, 36, 164, 269). Podkreślając ową „nierozłączność” wyjaśnia: „odkąd ta substancjalna Miłość Ojca i Syna poślubiła Maryję, by ukształtować Jezusa Chrystusa, [...] nigdy się Jej nie wyrzekła, gdyż zawsze była wierną i płodną” (tamże, par. 36). Również dla św. Maksymiliana formuła ta jest przede wszystkim wyrazem jedyne i niepowtarzalne zjednoczenia Maryi z Duchem Świętym (P. D. Fehlner, *The Immaculate and the mystery of the Trinity in the thought of st. Maximilian Kolbe*, w: *La Mariologia di s. Massimiliano M. Kolbe. Atti del Congresso Internazionale Roma, 8 - 12 ottobre 1984*, Roma 1985, s. 404-408). Św. Maksymilian Maryję - Oblubienicę Ducha Świętego określa jako: „zjednoczona z Duchem Świętym” (*Konferencje...*, s. 143), „ściśle zjednoczona z Duchem Świętym” (*Konferencje...*, s. 101), „zjednoczona z Bogiem w sposób najwyższy” (tamże, s. 101), „najściślej zjednoczona” (*Konferencje...*, s. 169). Kontekst wypowiedzi wskazuje, że chodzi o zjednoczenie w sposób moralny a nie ontyczny. To przebóstwiający zjednoczenie Oblubienicy z Duchem Świętym jest tak wielkie, iż nie waha się nazwać Maryi „wcieleniem Ducha Przenajświętszego” [wcześniej użył słowa „poniekąd”]: „Matka Najświętsza jest Tą, w której wielbimy Ducha Przenajświętszego, gdyż Ona jest Jego Oblubienicą. (...) Słowo jednak: Oblubienica Ducha Przenajświętszego - jest o wiele głębsze, niż w pojęciach ziemskich. Możemy poniekąd mówić, że Niepokalana jest wcieleniem Ducha Przenajświętszego [podkr. moje WS]. W Niej miłujemy Ducha Świętego, przez Nią Syna” (*Konferencje...*, s. 428), w innym miejscu: „Daleko bowiem doskonalsza jest cześć Boga przez Ducha Przenajświętszego, czyli przez Niepokalaną, jego Oblubienicę, którą całkowicie przenika do tego stopnia, że jest jakoby wcielony [podkr. moje WS], tylko że są dwie osoby i dwie natury” (*Korzyści całkowitego oddania się Niepokalanej, Konferencje...*, s. 290), „niejako uosobieniem Ducha Świętego” (*Konferencje...*, s. 143), wreszcie „niejako samym Duchem Świętym”: „Niepokalana jest tak ściśle zjednoczona z Duchem Świętym, że nazywa On Ją swoją Oblubienicą, tego my swoim rozumem nigdy nie pojmiemy. To doskonałe zjednoczenie Niepokalanej z Duchem Świętym czyni Ją niejako samym Duchem Świętym [podkr. moje WS] i dlatego jeśli czcimy Ją w doskonalszy sposób, wielbimy Ducha Świętego - Pan Boga” (*Konferencje...*, s. 101). Te trzy ostatnie stwierdzenia mogą niepokoić teologa. Bronią się one jednak partykułami: „niejako”, „jakoby”, „poniekąd”, które podkreślają analogiczne, a nie dosłowne rozumienie. Wypowiedzi te można odczytać w następującym znaczeniu: Duch Święty, choć przenika swoją obecnością i działaniem cały świat, to jednak pozostaje

Jan Paweł II ukazuje Maryję Oblubienicę Ducha Świętego jako oddaną Duchowi najbardziej ze wszystkich ludzi⁴⁸, najbardziej modląca się w Duchu Świętym⁴⁹, napełnioną Duchem Świętym⁵⁰, duchowo z Nim „spokrewnioną”⁵¹. Do Niej jako pierwszej dochodzi misja Ducha Świętego⁵².

Jej *fiat* jest wzorem otwartości na Ducha Świętego⁵³. Gotowość, otwartość i przenikliwość serca na przeniknięcie Prawdą, są dziełem Ducha Świętego, który zstąpił na Maryję w Zwiastowaniu⁵⁴. Papież ukazuje również Oblubienicę Ducha Świętego jako Tę, której życie było szczególnie ożywiane i oświecane przez Duch Świętego (mówi o tym w kontekście daru Życia otrzymywanego w czasie Eucharystii sprawowanej i przyjmowanej w mocy Ducha)⁵⁵.

ukryty. Daje się poznać przez swoje dzieła. Szczególnym Jego dziełem jest to wszystko, co zdziałał w Maryi. Zatem kontemplując Maryję możemy lepiej poznać Ducha Świętego. Por. L. Balter, *Pneumatyczny charakter kultu maryjnego*, w: tenże (red.), *Człowiek we wspólnocie Kościoła*, Warszawa 1979, s. 436-448; M. Wszolek, *Pneumatyczna odnowa kultu maryjnego*, w: S. C. Napiórkowski (red.), *Nauczycielka i Matka. Adhortacja Pawła VI „Marialis cultus” na temat rozwoju należącego do kultu maryjnego. Tekst i komentarze*, Lublin 1991, s. 210 - 211.

⁴⁸ „O, Ty, która najbardziej ze wszystkich ludzi byłaś oddana Duchowi Przenajświętszemu, pomóż Kościołowi Twojego Syna trwać w tym samym oddaniu, aby na wszystkich ludzi mógł przelewać niewysłowione dobra stworzenia, odkupienia i uświęcenia, dla wyzwolenia całego stworzenia (por. Rz 8, 11)”. *Przemówienie radiowe podczas uroczystości w bazylice Matki Boskiej Większej. Niedziela, 7 czerwca 1981*, NP IV, 1, s. 589; to samo: *Akt zawierzenia. Modlitwa przed ołtarzem „Salus Populi Romani” w Bazylice Matki Boskiej Większej. Wtorek, 8 grudnia 1981*, NP IV, 2, s. 396.

⁴⁹ „Żaden z ludzi, żaden ze Świętych, nie modlił się tak bardzo w Duchu Świętym - jak Maryja! Kiedy odmawiamy «Anioł Pański», módlmy się w zjednoczeniu z Nią. Niech Duch Święty za pośrednictwem swej Oblubienicy Niepokalanej przenika naszą modlitwę, ażeby przybliżyło się przez Nią królestwo Boże w nas samych i w całym stworzeniu”. *Królestwo Boże w nas. Castel Gandolfo, 22 lipca 1984*, APP II, s. 325

⁵⁰ „Maryja jest Oblubienicą Ducha Świętego. Od pierwszego momentu swego istnienia jest Ona pełna łaski (por. Łk 1, 28), to znaczy - pełna Ducha Świętego. A w wieczniku Pięćdziesiąticy widzimy Ją razem z apostołami oraz innymi uczniami w modlitewnym oczekiwaniu na «przyobleczenie mocą z wysoka» (por. Łk 24, 49)”. *Synody są czasem wsłuchiwanie się w głos Ducha. Homilia wygłoszona podczas Mszy św. na Piazza d'Armi. 24 maja [1992] - Kapua*, LO 13 (1992) nr 7, s. 26.

⁵¹ „Matka Syna Bożego jest w sposób szczególny narodzona z Boga: z łona Trójcy Przenajświętszej. Jest z Bogiem samym duchowo «spokrewniona». Mówimy do Niej: córko Ojca Przedwiecznego, Oblubienico Ducha Świętego, Matko Syna! Ale mówimy też czasem: Filia Tui beati Filii: Córko Twojego błogosławionego Syna. Tak bowiem jest w porządku Łaski, Bożej ekonomii Odkupienia”. *Matka przywróconego ładu. 8 XII [1984] - Msza św. w Bazylice Santa Maria Maggiore*, LO 5 (1984) nr 11-12, s. 22.

⁵² *W Maryi rozpoczyna się historyczna misja Syna w Duchu Świętym. Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. w Pompei - 21 października 1979*, NP II, 2, s. 405.

⁵³ *Otwarcie na Ducha Świętego. Sion, 17 czerwca 1984*, APP II, s. 316

⁵⁴ „Gotowość Maryi, otwartość Jej serca są dziełem Ducha Świętego. «Duch Święty zstąpi na Ciebie» Jest Ona niejako «Oblubienicą Ducha Świętego». Od pierwszych chwil Wcielenia, pod natchnieniem Ducha Świętego, śpiewa chwałę Pana w Magnificat, w którym wyraża się siła serca nowego. W Niej, w sposób wspaniały wypełnia się proroctwo Ezechiela: «dam wam serce nowe i ducha nowego tchnę do waszego wnętrza» (Ez 36, 26). Wraz z Nią, bracia i siostry, musimy nieustannie błagać Ducha Świętego o serce nowe, którego przejrzystość pozwoli na to, by przeniknęła je Prawda, która wyzwala i przyjmuje Miłość Bożą, ażeby nieść ją światu, nieść ludziom, których zbawienia chce Bóg”. *Otwarcie na Ducha Świętego*, s. 317.

⁵⁵ *Duch Święty oświeca i ożywia. Watykan, 1 czerwca 1986*, APP II, s. 90.

Oblubienica Ducha Świętego posiadała pełnię darów Ducha Świętego⁵⁶: „Duch Święty umiłował Cię, jako swoją mistyczną Oblubienicę i napełnił szczególnymi darami. Pozwoliłaś się kształtować z uległością Jego ukrytemu i potężnemu działaniu”⁵⁷. Papież zwraca szczególną uwagę na dar mądrości, przez łączenie tytułu „Oblubienica Ducha Świętego” z tytułem „Stolica Mądrości”⁵⁸. Tytuł „Oblubienica Ducha Świętego” pojawia się w kontekście ożywiania i oświecania życia chrześcijańskiego przez Ducha Świętego. Można go również znaleźć w kontekście daru Życia otrzymywanego w czasie Eucharystii sprawowanej i przyjmowanej w mocy Ducha⁵⁹.

Według Jana Pawła II bycie „Oblubienicą Ducha Świętego” zasadza się również na przyjęciu przez Maryję słowa Bożego, pełnej uległości rozumu i woli, uwierzeniu w Boże Objawienie i powierzeniu się w pełni przez posłuszeństwo. Jest to więc więź oparta na wierze i posłuszeństwie⁶⁰.

Duch Święty i Maryja są wspólnie płodni

Relacja Oblubieniec – Oblubienica prowadzi w konsekwencji do oblubieńczego zjednoczenia, dzięki któremu powoływana jest do istnienia nowa rzeczywistość, będąca owocem miłości. Tytuł „Maryja-Oblubienica Ducha Świętego” oznaczałby również wspólną płodność Ducha Świętego i Maryi w odniesieniu do Syna Bożego⁶¹. Św. Mateusz podkreśla tę prawdę stwierdzając, iż Maryja „znalazła się brzemienną za sprawą Ducha Świętego” (Mt 1, 18) i Ten, którego poczęła w swoim ciele, „jest z Ducha Świętego” (Mt 1, 20).

⁵⁶ Razem z niewiastami, *Maryją, Matką Jezusa*. 28 VI [1989 - Aud. gen.], LO 10 (1989) nr 5-6, s. 10.

⁵⁷ *Modlitwa na rok Maryjny*, LO 8 (1987) nr 7, s. 1.

⁵⁸ „Oblubienico Ducha Świętego i Stolico Mądrości! Twojemu pośrednictwu zawieramy wspaniałą wizję i program odnowy Kościoła w naszej epoce, która wyraziła się w nauce Soboru Watykańskiego II”. *Akt oddania Matce Bożej. Jasna Góra - 4 czerwca 1979*, NP II, 1, s. 619; „Wszystkie te sprawy Maryja zachowywała w pamięci, starała się zrozumieć, ale przede wszystkim przyjmowała z wiarą i rozważała w swym sercu. Udział w tajemnicy nie oznaczał dla Maryi jedynie jej biernego przyjęcia i zachowania, ale skłonił Ją do osobistego wysiłku: Maryja «rozważała», co w greckim oryginale (*symbolleîn*) znaczy dosłownie «zestawiać», «porównywać». Starała się uchwycić związek między wydarzeniami i słowami, aby jak najlepiej zrozumieć ich sens. Ta medytacja, ta głęboka duchowa refleksja dokonywała się pod wpływem Ducha Świętego. Maryja była pierwszą osobą obdarzoną tym światłem, które pewnego dnia Jej Syn Jezus miał obiecać uczniom: «Pocieszyciel, Duch Święty, którego Ojciec pośle w moim imieniu, On was wszystkiego nauczy i przypomni wam wszystko, co Ja wam powiedziałam» (J 14, 26). Duch Święty, który umożliwia wiernym i Kościołowi zrozumienie sensu i wartości słów Chrystusa, działał już w Maryi, która jako Matka Wcielonego Słowa była *Sedes Sapientiae*, Oblubienicą Ducha Świętego”. *Duch Święty we wzajemnym odniesieniu Jezusa i Maryi*. [4 lipca 1990 - Aud. gen.], WWD, s. 208-209.

⁵⁹ *Duch Święty oświeca i ożywia*, s. 90.

⁶⁰ „Wcześniej zstąpił na Nią Duch Święty. Stała się Jego doskonałą Oblubienicą przy zwiastowaniu, przyjmując słowo Boga żywego, i «okazując „pełną uległość rozumu i woli wobec objawiającego” i dobrowolnie uznając objawienie przez Niego dane», co więcej: powierzając się w całej pełni Bogu przez «posłuszeństwo wiary» (Dei Verbum 5)”. *RM* 26; naukę tę papież powtórzył: *Duch Święty i Maryja: Model związku oblubieńczego między Bogiem i ludźmi*, s. 188.

⁶¹ R. Laurentin, *Dieu Seul est ma Tendresse*, s. 182.

Jan Paweł II wyraźnie łączy maryjną formułę „Oblubienica Ducha Świętego” z poczęciem przez Nią mocą Ducha Świętego: „Bądź pozdrowiona, Oblubienico Ducha Świętego! Za chwilę połączymy się w modlitwie, poprzez którą Kościół przypomina słowa Zwiastowania: «Duch Święty zstąpi na Ciebie... To, co się z Ciebie narodzi, Święte, będzie nazwane Synem Bożym» (por. Łk 1, 35). Oblubienico Ducha Świętego – Matko Chrystusa”⁶². Czy w innym miejscu: „Wszyscy razem wychwalamy dziś Oblubienicę Ducha Świętego. To właśnie do Niej Zwiastun powiedział w Nazarecie: «Duch Święty zstąpi na Ciebie i moc Najwyższego osłoni Cię. Dlatego też Święte, które się narodzi, będzie nazwane Synem Bożym» (Łk 1, 35). Maryja wyraziła zgodę mówiąc: «Niech mi się stanie według twego słowa!» (Łk 1, 38). I wówczas też Ona sama stała się najświętszym sanktuarium dziejów człowieka”⁶³. Tajemnica Wcielenia dokonała się „niezwykłą mocą oblubieńczą Ducha Świętego, za którego sprawą Słowo Przedwieczne stało się ciałem w Jej dziewiczym łonie”⁶⁴. Maryja staje się więc Oblubienicą Ducha Świętego od chwili Wcielenia⁶⁵. Ta, która dała Chrystusowi ludzkie ciało, jest Oblubienicą Ducha Świętego⁶⁶. Najpełniej poznała moc Ducha Świętego, dzięki której poczęła i wydała na świat Syna Bożego⁶⁷. Stała się Matką Syna „mocą oblubieńczą Ducha Świętego, za którego sprawą Słowo Przedwieczne stało się ciałem”⁶⁸.

Myśl Papieża przypomina teologiczną intuicję Grigniona de Montfort: Bóg Ojciec rodzi odwiecznie Syna; Syn i Ojciec są źródłem pochodzenia dla Ducha Świętego; natomiast Duchowi Świętemu „jakby” brakowało tej wewnątrztrynitarniej płodności; Maryja staje się Matką Słowa Wcielonego zacieniona Duchem Świętym; Oboje działają razem w powstawaniu człowieczeństwa Syna Bożego; dzięki tej tajemni-

⁶² Człowiek uczy się miłości w rodzinie. Watykan, 21 grudnia 1986, APP III, s. 166.

⁶³ *U stóp Maryi z Cavadonga składam wizję Europy bez granic. 21 VIII [1989] - Sanktuarium w Cavadonga. Homilia podczas Mszy, LO 10 (1989) nr 8, s. 24.*

⁶⁴ *Bądź pozdrowiona Maryjo!* Watykan, 15 sierpnia 1981, w: APP I, s. 399.

⁶⁵ „Ona jest Oblubienicą tegoż Ducha od chwili Wcielenia”. tenże, *Bądźcie szczęśliwi i dumni, że jesteście kapłanami. Do księży Paryża w Notre-Dame. Piątek, 30 maja 1980, NP III, 1, s. 676.*

⁶⁶ *Źródło nadziei na życie wieczne. Homilia na uroczystość Wniebowzięcia. Piątek, 15 sierpnia 1980, NP III, 2 s. 221*

⁶⁷ „O, Ty, która najpełniej poznałaś moc Ducha Przenajświętszego, gdy dane Ci było w Twoim dziewiczym łonie poczęć i wydać na świat Przedwieczne Słowo [...]. Duchu Święty Boże, który z Ojcem i Synem jedną odbierasz chwałę i cześć! Przyjmij wszystkie te słowa pokornego zawierzenia, skierowane do Ciebie w sercu Maryi z Nazaretu, Twojej Oblubienicy”. *Całą rodzinę ludzką Tobie, Matko, zawierzamy. Przemówienie radiowe podczas uroczystości w bazylice Matki Boskiej Większej. Niedziela, 7 czerwca 1981, NP IV, 1 s. 589-599; to samo: Akt zawierzenia. Modlitwa przed ołtarzem „Salus Populi Romani” w Bazylice Matki Boskiej Większej. Wtorek, 8 grudnia 1981, NP IV, 2, s. 396-397.*

⁶⁸ *Bądź pozdrowiona Maryjo!* Watykan, 15 sierpnia 1981, APP I, s. 399. Bardzo wymowne są w tym względzie słowa z ostatniego kazania, jakie wygłosił św. Maksymilian w Oświęcimiu: „W stosunku do Ducha Świętego jest Jego Oblubienicą, bo poczęła za Jego sprawą”. *Niepokalana a Trójca Święta* (ostatnie kazanie Ojca Kolbego w Oświęcimiu w lipcowe popołudnie 1940, odtworzył z pamięci ks. Konrad Szweda w 1947 r.), w: *Konferencje...*, s. 436. Na temat poczęcia Syna Bożego przez Ducha Świętego w łonie Maryi Jego Oblubienicy zob. A. Skwarczyński, *Duch Święty a Maryja w ujęciu Sergiusza Bułgakowa i św. Maksymiliana Kolbego*, Niepokalanów 1995, s. 77-82.

cy Duch Święty stał się „płodnym”⁶⁹. De Montfort zastrzega się, by nie pojmować tej prawdy tak, jakoby Maryja udzieliła Duchowi Świętemu płodności. Trzecia Osoba boska posiada płodność i moc stwarzania na równi z innymi Osobami boskimi. Przez swój czynny udział we Wcieleniu mógł swą płodność zmanifestować w czynie⁷⁰. Również M. Scheeben dostrzega we Wcieleniu ukazanie i podkreślenie płodności Ducha Świętego. W misterium Wcielenia Słowa Przedwiecznego w Maryi, płodność ta zostaje przypisana Duchowi Świętemu na zewnątrz⁷¹.

Przy takim rozumieniu również konieczne jest zastrzeżenie. Podkreślanie sprawczej roli Ducha Świętego w obłubieńczej relacji do Maryi, której owocem jest człowieczeństwo Jezusa, może rodzić niebezpieczeństwo uznania Ducha Świętego za Ojca Chrystusa, co jest niezgodne z nauczaniem 11 Synodu w Toledo (675 r.)⁷². Jan Paweł II takie zastrzeżenie czyni: „Opowiadając historię narodzin Jezusa, Łukasz i Mateusz mówią także o roli Ducha Świętego. Nie jest On ojcem Dziecka: Jezus jest wyłącznie Synem Odwiecznego Ojca (por. Łk 1, 32. 35), który poprzez Ducha działa w świecie i rodzi Słowo w ludzkiej naturze. Istotnie, przy zwiastowaniu anioł nazywa Ducha «mocą Najwyższego» (Łk 1, 35), zgodnie ze Starym Testamentem, który przedstawia Go jako Bożą moc działającą w ludzkim życiu i uzdalniającą człowieka do wielkich czynów. Objawiając się najpełniej w tajemnicy Wcielenia, ta moc, która w trynitarnym życiu Boga jest Miłością, ma obdarzyć ludzkość Słowem Wcielonym”⁷³.

Podsumowując można stwierdzić, że maryjny tytuł „Oblubienica Ducha Świętego” wyraża: miłość, która ściśle łączy Maryję z Duchem Świętym; czynne uczestnictwo Maryi w zawarciu Nowego Przymierza; głęboką, nierozzerwalną i doskonałą jed-

⁶⁹ „Bóg Duch Święty, będąc niepłodnym w Bogu, to znaczy nie dając początku żadnej innej Osobie Boskiej, stał się płodnym przez Maryję, którą poślubił. Z Nią i w Niej stworzył On swe arcydzieło - Boga Wcielonego”. *Traktat o prawdziwym nabożeństwie...*, par. 20.

⁷⁰ „Nie zamierzamy bynajmniej twierdzić, jakoby Najświętsza Dziewica udzieliła Duchowi Świętemu płodności, której by nie posiadał, gdyż będąc Bogiem posiada On płodność i zdolność stwarzania na równi z Ojcem i Synem, choć nie wyraża jej czynem, skoro nie daje początku żadnej Osobie Boskiej. Chcemy natomiast powiedzieć, iż Duch Święty za pośrednictwem Najświętszej Panny, którą posłużyć się raczył, a czego bynajmniej nie potrzebował, wyraził czynem swą płodność, kształtując w Niej i przez Nią Jezusa Chrystusa i członki Jego”. *Traktat o prawdziwym nabożeństwie...*, par. 21.

⁷¹ M. Scheeben, *Handbuch der katholischen Dogmatik*, Bd. V, Freiburg - Basel - Wien, 1969, s. 771; szerzej na temat mariologii Scheebena zob. K. Limburg, *Das alttestamentliche Marienbild bei Mathias Joseph Scheeben (1835-1888)*, w: *De cultu Mariano saeculis XIX-XX. Acta congressus Mariologici - Mariani internationalis in sanctuario Mariano Kevelaer (Germania) anno 1987 celebrati*, Vol. III, Romae 1991, s. 421-440; K. M. Becker, *Marias Verdienst kraft ihrer Freiheit nach theologischen Prinzipien Mathias Joseph Scheeben (1835-1888)*, w: tamże, s. 441-474; P. K. Wittkemper, *Die Verehrungswürdigkeit der Allerseligsten Jungfrau Maria nach Mathias Joseph Scheeben (1835-1888)*, w: tamże, s. 475-488.

⁷² „...nienaruszone dziewictwo, które złączenia z mężem nie zaznało, dostarczyło za przyczyną Ducha Świętego materii ciała. (...) Wszakże z tego, że Maryja poczęła, będąc zacieniona przez Ducha Świętego, nie należy wnosić, że tenże Duch Święty jest ojcem Syna. Równałoby się to twierdzeniu, że Syn ma dwóch ojców, czego oczywiście nie godzi się mówić”. BF VI 42.

⁷³ *Znaczenie dziewiczego poczęcia Jezusa*, s. 22

ność między Maryją a Duchem Świętym oraz ich wspólna płodność w odniesieniu do Syna Bożego.

Na koniec warto postawić pytanie, dlaczego Jan Paweł II częściej posługuje się tytułem, budzącym wątpliwości wśród teologów (z racji niebezpieczeństwa jego złego zrozumienia) „Oblubienica Ducha Świętego” niż bardziej poprawnym teologicznie tytułem „Przybytek Ducha Świętego”⁷⁴. Wydaje się, iż klucz odpowiedzi leży w tym, że „Oblubienica Ducha Świętego” jest ulubioną formułą św. Grigniona de Montfort i św. Maksymiliana Marii Kolbego. Duchowość obu wielkich świadków wyrażnie inspirowała i nadal inspiruje myśl Jana Pawła II⁷⁵; i ich wpływ na jego nauczanie jest dość widoczny (dlatego teksty tych autorów często były przywoływane w przypisach dla porównania). Po drugie, tytuł „Przybytek Ducha Świętego” chociaż poprawniejszy teologicznie jest mało personalny: zdaje się ujmować Maryję w sposób przedmiotowy. Natomiast „Oblubienica Ducha Świętego” jest tytułem bardziej personalnym, bardziej odpowiadającym personalistycznemu uprawianiu teologii przez obecnego Papieża⁷⁶.

⁷⁴ *Macierzyństwo Maryi I Kościoła*. Watykan, 8 stycznia 1984, APP II, s. 274; *Modlitwa do Matki Bożej. Modlitwa w kaplicy sanktuarium Einsiedeln. 15 VI 1984*, w: *Jan Paweł II w Austrii 10 IX 1983 - 13 IX 1983 i Szwajcarii 12 VI 1984 - 15 VI 1984 15 VI 1982. Przemówienia i homilie*, Warszawa 1988, s. 236; *Akt zawierzenia Kolumbii Matce Bożej* [3 lipca 1986], LO 7 (1986) nr 7, s. 14; *Wielka Duchowa Matka, Watykan, 31 maja 1987*, APP III s. 216; *U progu Roku Maryjnego. Watykan, 7 czerwca 1987*, APP III s. 217; *RM 9; Maryja wzorem doskonałości. II II [1988] - Do biskupów, przyjaciół Ruchu Focolarich.*, LO 9 (1988) nr 2, s. 25; *Posynodalna adhortacja apostolska Vita consecrata Ojca Świętego Jana Pawła II o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i świecie*, 28, LO 17 (1996) nr 4, s. 14; *Maryja w perspektywie trynitarniej*, 10 stycznia [1997 - Aud. gen.], LO 17 (1996) nr 3, s. 42; *Modlitwa Jana Pawła II na pierwszy rok przygotowania do Wielkiego Jubileuszu Roku 2000* [30 listopada 1996], LO 18 (1997) nr 1, s. 66; *Maryja - najznakomitszy członek Kościoła*, 30 lipca [1997 - Aud. gen.], LO 18 (1997) nr 10, s. 43.

⁷⁵ *RM 48; Jan Paweł II, Dar i Tajemnica. W pięćdziesiąt rocznicę moich święceń kapłańskich*, Kraków 1996, s. 29-30; por. T. Herrmann, *Pobożność Maryjna w życiu i dziełach św. Ludwika Marii Grignion de Montfort (1673-1716)*, w: P. Socha (red.), *Maryja w nauczaniu Jana Pawła II*, Gorzów Wielkopolski, 1989, s. 60-61 [60-69]; S. C. Napiórkowski, *Doświadczenie osób i wspólnot chrześcijańskich jako źródło teologii (mariologia św. Maksymiliana a Redemptoris Mater nr 48)*, RT 44 (1997) z. 2, s. 41-49.

⁷⁶ Na temat personalizmu Jana Pawła II zob.: Cz. Bartnik, *Personalizm teologiczny według Karola Wojtyły*, „Zeszyty Naukowe KUL” 22 (1979) nr 1-3, s. 51-60; S. C. Napiórkowski, *Odnajdywanie człowieka w Chrystusie. Z antropologii encykliki Jana Pawła II „Redemptor hominis”*, w: „*Żeby nie ustata wiara*”. *Katolicki Uniwersytet Lubelski przez wizytę Ojca Świętego Jana Pawła II*, Lublin 1989, s. 101-109; M. A. Krąpiec, *Człowiek – suwerenny byt osobowy – w ujęciu Karola Wojtyły. Na marginesie książki „Osoba i czyn”*, WNZP, t. 12, s. 25-34; J. Z. Zdybicka, *Konsekwentny personalizm chrześcijański. Z rozważań nad „Redemptor hominis”*, WNZP, t. 12, s. 83-94; K. Krenn, *Co kształtuje i co przeobraża Papież Jan Paweł II w świadomości teologicznej Kościoła?*, „Roczniki Filozoficzne” 33-34 (1985-1986) z. 2, s. 141-156; J. R. Błachnio, *Polskie inspiracje i wartości w nauczaniu Jana Pawła II*, Bydgoszcz 1995, s. 44-51; J. Galarowicz, *Imię własne człowieka. Klucz do myśli i nauczania Karola Wojtyły - Jana Pawła II*, Kraków 1996; Buttiglione Rocco, *Myśl Karola Wojtyły*, Lublin 1996.

SUMMARY

The title „Bride of the Holy Spirit” has an ancient origin. It is accepted that for the first time in the Christian East, it was used in reference to Our Lady by Cosma Vestitor (750-850 A.D.) in *Sermo in ss. Joachimum et Annam Gloriosis Dei Genitricis Mariae Parentes*. In the West the first one was S. Francis from Assisi (+1226) in *Antiphon from the Office of Lords Passion*. The marian formula „Bride of the Holy Spirit” found its reflection in pious literature (s. Grignon de Monfort, s. Maximilian Maria Kolbe) and also in *Magisterium Ecclesiae*. Without any difficulty we can perceive that this pneumatological and marian term is very liked by our pope John Paul II. He uses it very often. A deep theological reflection can help to understand better the thought of John Paul II about the relation between Mary, Our Lady and the Holy Spirit. Analyzing the formula „Mary – Bride of the Holy Spirit” (particularly in the light of the biblical theology) we can notice a big amount of theological contents that it bears. The meaning of this formula in the papal teaching, we can summarize in four points: 1° A deep love connects the Holy Spirit and Our Lady; 2° Mary in active way participate at the New Covenant; 3° There is a special and deep unity between Mary and the Holy Spirit; 4° The Holy Spirit and Our Lady are together fruitful.

